

میراث اسلامی در یمن

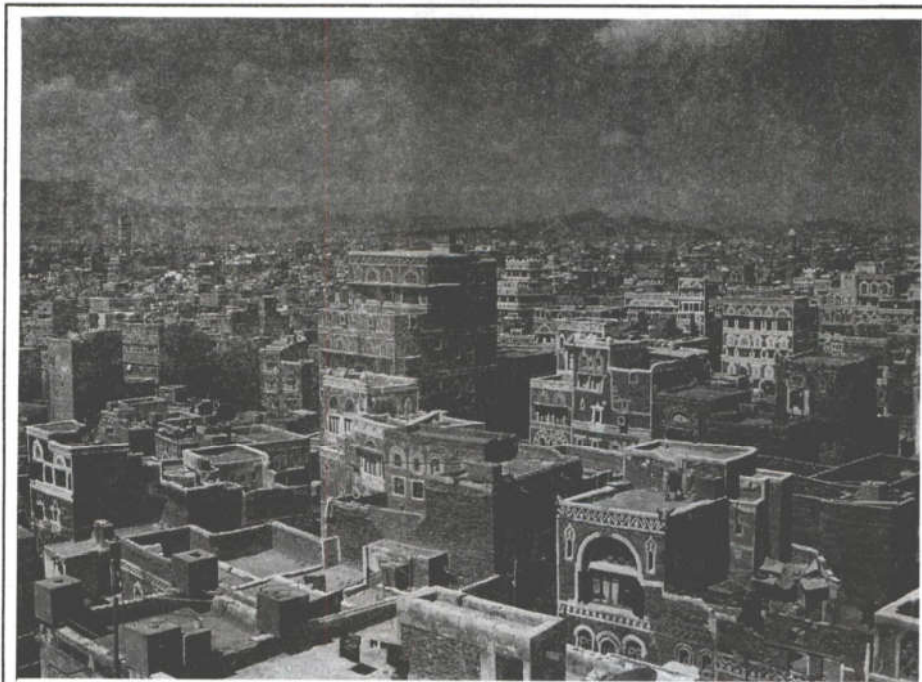
سید محمود مرعشی نجفی

شهرهای یاد شده بازدید کرده و گزارش آن را ارائه می‌دهیم. اینک گزارش سفر را از آغاز تا انجام در این مختصر می‌آوریم. هدف ما از این گونه سفرها - همان‌گونه که والد بزرگوارم مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) تأکید داشتند - شناسایی و احیای نسخه‌های خطی اسلامی و شناساندن آنها به ملت‌های مسلمان با انتشار فهرست آنها و نیز بازگو کردن اهمیت این ذخایر اسلامی برای آن گروه از مردمانی که با این ذخایر آشنایی نداشته و بی تفاوت‌اند و نسخه‌ها را به اجانب می‌فروشند. به دنبال دعوت آقای قاضی احمد محمد الشامی، وزیر اوقاف و ارشاد یمن، در تاریخ ۶/۱۰/۷۶ در رأس یک هیئت

کشور یمن - دیاری که از دیرباز دارای تمدن کهن اسلامی بوده است - پیوسته با دارا بودن دهها هزار قرآن نفیس خطی کوفی و نسخه‌های خطی نفیس کهن شهرت جهانی دارد. شهرهایی که در آنها بیشترین نسخه‌های خطی اسلامی یافت می‌شود، عبارت‌اند از: صنعا، تعز، تریم، زبید، جبله، إب، صعده، ذمار، حراز، ثلا، کوبان، المنیره، الزیدیه، الحدیده، بیت الفقیه، شهارة، حوث، حجة، المحابشة، ربه، عتمه، یفرس.

طبق اظهار کارشناسان، تنها در شهر زبید، مجموعاً دویست هزار نسخه و در شهر کوبان پنجاه هزار نسخه خطی موجود است. این رقم، می‌تواند وجود یک میلیون نسخه خطی در یمن را تأیید کند.

یمنیها اکثراً به کتاب علاقه بسیار دارند، و طبق رسوم سنتی، همواره در کمر بند خود یک قلم به همراه دارند که به هنگام برخورد با یک نسخه خطی بتوانند آن را دوباره نویسی کنند. آنان در توصیف نسخه‌های خطی می‌گویند: هر آنچه با دست نوشته شده باشد - با هر زبانی که قدمت آن به بیش از یک سده برسد - نسخه خطی تلقی می‌شود.

دورنمایی از بخش قدیمی شهر صنعا. جالبترین معماریهای جهان در این شهر دیده می‌شود.

فرهنگی از طریق دومی عازم صنعا شدیم. هنگام ورود به دومی، مورد استقبال تعدادی از اعضای کنسولگری جمهوری اسلامی ایران قرار گرفتیم و چون چند ساعت بیشتر در آن جا توقف

ما در این سفر پربار، تنها موفق شدیم از کتابخانه‌های بزرگ شهر صنعا دیدن کرده و گزارشی از نسخه‌های خطی نفیس آنها تهیه کنیم. ان شاء الله، در سفرهای بعدی از دیگر کتابخانه‌ها در

۱. اواخر سده نخست، به دست ایوب بن یحیی ثقفی، والی صنعا؛
 ۲. سال ۱۳۶ ق، به دست علی بن ربیع، والی عباسیان؛
 ۳. سال ۲۶۵ ق، به دست محمد بن یعفر الحوالی، پس از حادثه ویرانگر سیل؛
 ۴. اسعد بن یعفر بن ابراهیم بن محمد بن یعفر نیز بخشهایی را به مسجد اضافه کرده است؛
 ۵. سال ۵۲۵ ق، اروی بنت احمد الصلیحی، همسر حاکم وقت که بخش شرقی را اضافه کرده است.
- عمر بن عبدالمجید بن عبدالرحمن بن الخطاب، اولین کسی است که در ورودی مسجد را ساخت.
- اصولاً معماری ساختمانها در یمن سبک ویژه‌ای دارد، به گونه‌ای که ساختمانهای چندین طبقه، از چند سده قبل، فقط با سنگ بنا شده است. این مسجد در قسمت قدیمی شهر قرار دارد که از لحاظ معماری، همان سبک سده‌های گذشته را دارد و هر بیننده‌ای را خیره می‌سازد.
- پس از بازدید از این مسجد، برای نخستین بار، رهسپار

نداشتیم، الزاماً می‌بایست با پرواز بعدی ادامه مسیر دهیم. به اتفاق رایزن فرهنگی ایران در دوی، از مرکز فرهنگی جمعه‌الماجد بازدید و با آقای شیخ جمعه‌الماجد ملاقات کردیم و پیرو تفاهم‌نامه‌ای که چندی پیش میان کتابخانه و آن مرکز فرهنگی - که به هنگام مسافرت آقای شیخ جمعه‌الماجد در قم به امضا رسیده بود - مذاکراتی انجام شد و پس از آن عازم صنعا شدیم. رأس ساعت ۲۱ وارد فرودگاه صنعا شدیم و مورد استقبال آقای شیخ احمد محمد الاکوع، معاون وزیر اوقاف و نیز فرزند وزیر اوقاف، همچنین مدیر کل روابط بین‌الملل وزارت فرهنگ و جهانگردی یمن و آقای مرتضی رحیمی، سفیر جمهوری اسلامی ایران در صنعا و تنی چند از دیگر مسئولان وزارت اوقاف یمن و نیز آقای عطری رایزن فرهنگی سفارت قرار گرفتیم. البته چون این سفر رسمی بود، در تمامی مدت هشت روز اقامت، میزبانی ما را وزارت اوقاف آن کشور بر عهده داشت. به هر حال، پس از کمی توقف، عازم محل اقامت شدیم. صبح روز بعد، جمعه ۷۶/۱۰/۵ - طبق برنامه رسمی که قبلاً به این جانب ارائه گردیده بود - عازم بازدید از مسجد جامع الکبیر

شدیم؛ این مسجد یکی از قدیمترین و معروفترین مساجد اسلامی است که در عهد رسول اکرم (ص) ساخته شده است. جایگاه حضرت - میان دو ستون سنگی که در آن اقامه نماز کردند - هم‌اکنون باقی است. ستونهای مسجد از تکه‌های بزرگ سنگ، و سقف آن از چوب‌کنده کاری با خطوط مختلف کوفی و ثلث است.

جامع الکبیر، اولین مسجدی است که در یمن به دستور پیغمبر اکرم (ص) در سال ششم قمری ساخته شده است. ابعاد اولیه آن ۱۲×۱۲ متر و دارای سه رواق و دوازده ستون بوده است، لیکن با تعمیراتی که امروزه در آن صورت گرفته، به حالت مستطیل - در

ابعاد ۸۴×۹۶ متر و دارای ۱۸۳ ستون سنگی و دوازده در - درآمده است. مساحت صحن مسجد بالغ بر چهار هزار متر مربع، ارتفاع قبه اصلی آن شصت متر با قطر چهارده متر که گنجایش دوهزار نمازگزار را دارد. ارتفاع مناره هفده متر است. این مسجد، در سده‌های مختلف، مرمت و بازسازی شده است:

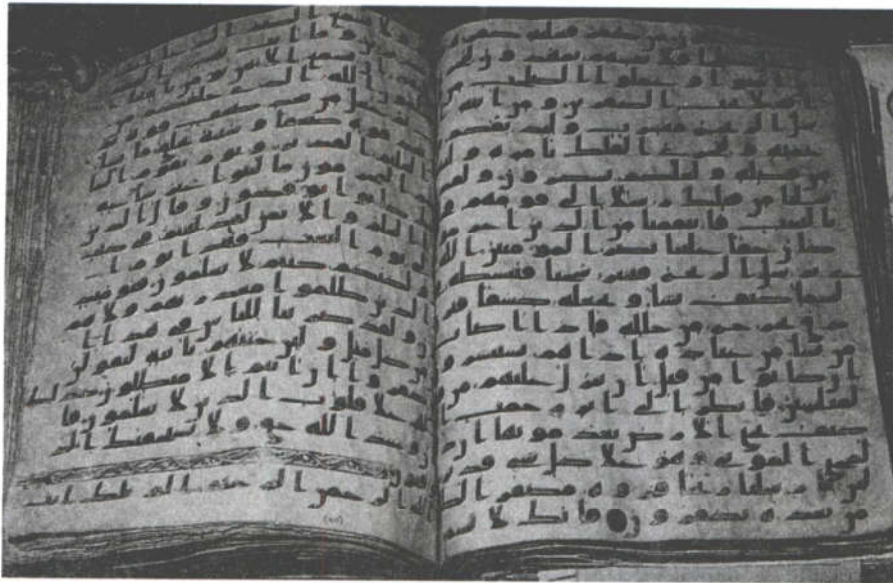

در گنجینه کتابهای خطی کتابخانه جامع الکبیر المكتبة المشرقية. به هنگام بررسی نسخه‌های خطی، ریاست عالی کتابخانه هم حضور دارند.

بازدید از المكتبة المشرقية - که در کنار این مسجد در قسمت شرقی آن قرار دارد - شدیم.

این کتابخانه را امام حمیدالدین یحیی بن محمد، امام زیدیه، سومین امام از خاندان حمیدالدین، در سال ۱۳۴۴ ق بنا کرده است. مورخ مشهور یمن، عبدالواسع بن یحیی واسعی، متوفی

نسخه‌ای که در این کتابخانه وجود دارد، قرآنی است بر روی پوست، به صورت بیاض بیست سطری، در ابعاد ۳۷×۳۷ سانتیمتر، در ۱۵۰ برگ به خط کوفی، منسوب به حضرت امیرالمؤمنین (ع) که شامل دو بخش است: بخش اول آن نسبتاً سالم مانده و از آن تصویر زیبایی گرفتیم که در این جا آن را آورده‌ام.

بخش نخست قرآن کریم به خط کوفی، منسوب به وجود مبارک امیرالمؤمنین علی (ع).

این بخش، شامل سوره حشر تا آخر قرآن است. البته تمامی این بخش به خط مبارک حضرت نیست، بلکه مقداری از آن به خط زیدبن ثابت و نیز سلمان فارسی است.

نیمه دوم آن با همین اندازه و مشخصات، و شامل سوره بقره تا سوره کهف است. به گفته مسئول کتابخانه، آثار قطره‌های خون فرزندان عبیدالله بن عباس از نوادگان حضرت زیدبن علی بن الحسین (ع) روی اوراق آن ریخته شده، و آن مربوط به دستوری است که بسربن اراطات، عامل معاویه در یمن، برای شهادت آن بزرگواران صادر کرد و آنان مشغول تلاوت همین قرآن بودند که به شهادت رسیدند. نظر به اهمیت این نسخه، آن را در صندوق بزرگ آهنی قرار داده‌اند که اشخاص نمی‌توانند آن را زیارت کنند. البته مسئول کتابخانه برخلاف مقررات، برای ادای احترام به ما، آن را از صندوق بیرون آورد و ما آن را از نزدیک زیارت کردیم و با زحمت زیاد از آن عکس گرفتیم که متأسفانه کیفیت ندارد.

این بخش از قرآن فرسوده شده و احتیاج به مرمت جدی دارد که به علت عدم تجهیزات کافی برای مرمت، به همان حال

سال ۱۳۷۹ ق، از مشایخ روایتی کتبی مرحوم والد بزرگوارم (ره) در کتاب خود به نام: فرحة الهموم و الحزن فی تاریخ الیمن، در جایی سال تأسیس این کتابخانه را ۱۳۴۴ و در منبع دیگر، سال ۱۳۵۵ ق ذکر کرده است. قاضی محمداحمد حجری، متوفی سال ۱۳۸۰ ق، اولین فهرست کتابخانه را در سال ۱۳۶۱ ق نوشته است. لازم به

یادآوری است که امام یحیی، پس از تأسیس این کتابخانه، تمامی نسخه‌های خطی کتابخانه خود را به این کتابخانه منتقل کرد که در پشت برگ اول بسیاری از نسخه‌ها آمده است. با افزایش نسخه‌های جمع‌آوری شده، توسعه کتابخانه آغاز و در سال ۱۴۰۴ ق به پایان رسید. تعداد کتب خطی آن - که فهرست شده است - بالغ بر ۲۴۰۹ مجلد، شامل موضوعات ذیل است:

۱. تفسیر و علوم قرآن، ۳۹۷ جلد؛
۲. نحو و لغت و بلاغت و ادبیات، ۴۳۷ جلد؛
۳. حدیث، ۲۹۴ جلد؛
۴. کلام، ۲۵۴ جلد؛
۵. تاریخ، صد جلد؛
۶. طب، ۶۱ جلد؛
۷. فقه، ۸۵۷ جلد؛
۸. معارف و متفرقات، ۹۶ جلد؛
۹. تصوف، ۵۱ جلد.

تاکنون یک دوره چهارجلدی از فهرست نسخه‌های خطی این کتابخانه در سال ۱۴۰۴ ق به وسیله احمد عبدالرزاق الریحی و عبدالله محمدالحبشی در دمشق به چاپ رسیده است. یک دوره از این فهرست را مدیرکل کتابخانه، آقای سیدعلی صالح الوشلی به این جانب هدیه کرد. ایشان - که فرد سالخورده‌ای است - ریاست کتابخانه را به عهده دارد. فرزند ایشان نیز، عبدالله علی صالح، به عنوان مدیر داخلی انجام وظیفه می‌نماید. ظاهراً تعدادی از نسخه‌های خطی این کتابخانه تاکنون فهرست نشده است.

در این کتابخانه نسخه‌های بسیار ارزشمند و بی نظیری وجود دارد که تعدادی از آنها در قرن چهارم و پنجم و ششم کتابت شده و منحصر به فرد است. در مدت اقامت در آن کشور، پس از ملاقاتهای رسمی، چندین بار این کتابخانه را بازدید و نسخه‌های خطی بسیار مهم آن را از نزدیک مشاهده کردم. مهمترین

- سده ششم قمری، در ۹۶ برگ ۱۹×۲۶، شماره ۶۰۰.
۱۱. شرح الاصول الخمسة، نسخه دیگر، مورخ یکشنبه، سوم محرم سال ۵۴۳ق، به خط احمد بن حسن فرزادی، در ۱۷۳ برگ ۱۷×۲۵، شماره ۵۹۹.
 ۱۲. تفسیر قرآن، مؤلف ناشناخته، عربی، کتابت در جمادی الاول سال ۶۴۵ق، به خط علی فیصل بن احمد بن مسعود، در ۱۶۹ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۲۱۸.
 ۱۳. التهذیب، در تفسیر، از حاکم جشمی، محسن بن محمد بن کرامه، متوفی سال ۴۹۴ق، جلد ۱، مورخ اوایل سده ششم قمری، خط مایل به کوفی، در ۲۳۸ برگ ۲۳×۳۳، شماره ۶۴.
 ۱۴. التهذیب، جلد ۲، مورخ سده ششم قمری، در ۱۹۹ برگ ۲۰×۲۸، شماره ۶۵. مقابله این نسخه در رجب سال ۵۶۲ق به پایان رسیده است.
 ۱۵. التهذیب، جلد ۳، مورخ سده هفتم یا هشتم قمری، در ۲۳۳ برگ ۱۸×۲۴، شماره ۷۴.
 ۱۶. التهذیب، جلد ۴، مورخ سوم جمادی الآخر سال ۶۴۵ق، در ۱۸۳ برگ ۱۸×۲۵، شماره ۶۶.
 ۱۷. التهذیب، جلد ۶، کتابت سده هفتم قمری، در ۱۹۱ برگ ۱۷×۲۴، مجموعه شماره ۶۷.
 ۱۸. التهذیب، جلد ۶، کتابت ذی الحجه سال ۶۵۴ق، در ۲۱۰ برگ ۱۷×۲۶، شماره ۶۸.
 ۱۹. التهذیب، جلد ۷، کتابت شنبه، ۲۱ رمضان سال ۶۱۱ق، به خط احمد بن عیسی العتکی الازدی، در ۱۶۰ برگ ۱۷×۲۴، برگ ۱۹۲ تا ۳۵۲، مجموعه شماره ۶۷.
 ۲۰. التهذیب، جلد ۷، کتابت یکشنبه، دوازدهم صفر سال ۶۹۶ق، در ۱۹۷ برگ ۱۷×۲۶، شماره ۶۹.
 ۲۱. التهذیب، جلد ۷، کتابت سده هشتم قمری، در ۲۴۶ برگ ۱۷×۲۶، شماره ۷۰. چند جلد دیگر از این تفسیر در این کتابخانه وجود دارد که کتابت آنها در سده های هفتم تا دهم قمری است.
 ۲۲. الجمع بین الصحیحین، جلد ۱، در حدیث، از ابی عبدالله محمد بن ابی نصر بن عبدالله الحمیدی، متوفی سال ۴۸۸ق، مورخ چهارشنبه، جمادی الاول سال ۶۰۴ق، در ۱۹۴ برگ ۱۲×۱۶، شماره ۵۱۲.
 ۲۳. الجمع بین الصحیحین، جلد ۲، از عمر بن بدر بن سعید الموصلی، متوفی سال ۶۲۲ق، کتابت سده هفتم قمری، در ۲۰۰ برگ ۱۸×۲۶، شماره ۲۷۳. این نسخه را کاتب برای خزانه یکی از امرا کتابت کرده است.

- باقی مانده است. در صندوقی که این قرآن قرار دارد، حدود سی جلد دیگر قرآن نفیس وجود دارد که اکثر آنها ایرانی و مذهب و جلد آنها کار استادان ایرانی عصر صفوی و نیز خطوط آن مربوط به خطاطان مشهور ایرانی است. از جمله، قرآنی که به خط عبدالقادر حسینی، در قطع رحلی، از سده دهم قمری، و نیز قرآنی نفیس، به خط نسخ قاسم شیرازی، مورخ سال ۹۹۵ق در قطع رحلی است.
- به جز دو بخش قرآن کریم منسوب به خط مبارک حضرت امیرالمؤمنین (ع) که در این کتابخانه وجود دارد، چندین نسخه نفیس از قرآن کریم و نیز نسخه های نفیس دیگر در گنجینه آن موجود است و این جانب تعدادی از آنها را ملاحظه کردم و توضیحاتی را در خصوص هر یک می آورم:
۱. قرآن، به خط کوفی، بر روی پوست، از سده های نخستین، در قطع سلطانی.
 ۲. قرآن، به خط ثلث زیبا، از اوایل سده هشتم قمری، در قطع سلطانی که فقط شامل ۷/۱ جزء قرآن کریم است.
 ۳. مسأله سئل عنها محمد بن الهادی یحیی بن الحسین، حول آیه ألم تر الی الذی حاج، کتابت سال ۴۰۱ق، به خط حسن بن احمد بن محمد بن یعقوب، در شش برگ ۱۸×۱۲، مجموعه شماره ۱۸۲۵.
 ۴. قرائت نافع، از ابی عبدالله محمد بن احمد بن یوسف بن موسی، در علوم قرآن، مورخ پنجشنبه، سوم ربیع الاول سال ۵۷۵ق، در چهل برگ، شماره ۱۶۰۱.
 ۵. الشهاب فی الوصایا و الآداب، از محمد بن سلامة القضاعی، متوفی سال ۴۵۴ق، در حدیث، مورخ پنجم جمادی الاول سال ۵۵۴ق، در ۲۲۶ برگ ۱۲×۱۹، شماره ۴۹۱.
 ۶. الجامع الصحیح، از محمد بن اسماعیل النجاری، متوفی سال ۲۵۶ق، در حدیث، مورخ سوم جمادی الاول سال ۵۵۱ق، به خط نسخ عبدالغنی بن عبدالله بن محمد الامعوطی، در اندازه ۱۸×۲۷، شماره ۲۶۱.
 ۷. المسند، از احمد بن محمد بن حنبل، در حدیث، مورخ سده ششم قمری، ۱۳۴ برگ ۲۰×۲۷، شماره ۴۵۶.
 ۸. تنبیه الغافلین عن فضائل الطالبین، از حاکم جشمی، در کلام، مورخ ذی القعدة سال ۵۵۳ق، در ۷۳ برگ ۱۲×۱۶، شماره ۷۷۵.
 ۹. الثعبان النفاث بهلاک اهل المسائل الثلاث، از حمید بن احمد بن محمد بن احمد المحلی، متوفی ۶۲۵ق، نسخه اصل به خط مؤلف، ۱۰۳ برگ ۱۲×۱۶، برگ ۷۴ تا ۱۷۶، مجموعه شماره ۷۵۵.
 ۱۰. شرح الاصول الخمسة، از قوام الدین مانکدیم احمد بن ابی الحسین بن ابی هاشم، معروف به ششدیو، در کلام، مورخ

۲۴. شرح غریب الصحیحین ، در حدیث، از ابی عبدالله محمد بن ابی نصر بن عبدالله الحمیدی، متوفی سال ۴۸۸ق، مورخ شعبان سال ۶۶۸ق، در ۱۷۳ برگ ۱۷×۲۵، شماره ۴۶۳.
۲۵. جواب مسائل الرازی ، در کلام، از محمد بن احمد بن علی الولید، متوفی سال ۶۲۳ق، مورخ سال ۶۰۶ق، در پنج برگ ۱۶×۲۴، برگ ۲۵۶ تا ۲۶۰، مجموعه شماره ۵۵۰.
۲۶. الکوکب المصیّب المنتزع من جامع سنن الترمذی، در حدیث، از یحیی بن حسن بن احمد بن عثمان، متوفی بعد از ۷۶۹ق، نسخه اصل به خط مؤلف در ذی القعدة سال ۷۶۹ق، در ۱۲۳ برگ ۱۸×۲۵، شماره ۳۹۹.
۲۷. المعلم بایضاح صحیح مسلم ، ج ۱ و ۲ و ۳، از یحیی بن حسین بن قاسم بن محمد، متوفی سال ۱۰۹۹ق، نسخه اصل به خط مؤلف، سال ۱۰۷۸ق، در ۲۲۳ برگ ۱۶×۲۱، شماره ۴۶۷.
۲۸. درر الصوارم و القواصم ، شرح مسند علی بن موسی الکاظم(ع)، در حدیث، از احمد بن احمد بن محمد السیاطی، متوفی سال ۱۴۰۰ق، نسخه اصل به خط مؤلف در ذی القعدة سال ۱۳۵۶ق، در ۱۴۲ برگ ۱۸×۲۴، شماره ۵۵۵.
۲۹. ورقات فی مناقب اهل البیت(ع)، از یحیی بن الحسین، متوفی سال ۱۰۹۹ق، نسخه اصل به خط مؤلف، در پنج برگ ۱۵×۲۰، مجموعه شماره ۴۳.
۳۰. نبذة فی فضائل علی بن ابی طالب(ع)، از علی بن یحیی الهجری، نسخه اصل به خط مؤلف در ماه جمادی الآخر سال ۱۰۶۰ق، در سه برگ، مجموعه شماره ۳۰.
۳۱. فضائل امیر المؤمنین علی بن ابی طالب(ع)، از احمد بن حنبل، متوفی سال ۲۴۱ق، کتابت پنجشنبه، پانزدهم ذی القعدة سال ۱۱۸۲ق، در ۳۴ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۲۱۸۴.
۳۲. الفضائل لاشرف القبائل، از محمد بن عبدالله بن المهلا، کتابت بیستم رجب سال ۱۰۳۹ق، در ۵۱ برگ ۱۵×۲۰، شماره ۲۱۰۳.
۳۳. الشهاب الثاقب فی مناقب علی بن ابی طالب(ع)، از احمد بن حسن بن محمد بن حسن الرصاص، متوفی سال ۶۲۱ق، کتابت دوشنبه، دهم جمادی الاول سال ۱۰۵۹ق، به خط احمد بن صلاح الکینی، در هشت برگ ۱۵×۲۰، مجموعه شماره ۱۶.
۳۴. روضة الالباب و تحفة الالباب و بغیة الطلاب و نجبة الاحساب لمعرفة الانساب، مشجر آبی علامه، در نسب، از محمد بن عبدالله بن علی بن حسین بن عزالدین بن حسن ابو علامه، متوفی سال ۱۰۴۴ق، در ۱۰۲ برگ ۲۲×۳۰، شماره ۲۱۷۶. یادآور می‌شوم که مرحوم والد بزرگوارم، حدود سی سال قبل، دستور دادند تا تصویری از این نسخه فراهم شد و به ایران فرستادند؛

- آن‌گاه تعداد پنجاه نسخه از روی آن تصویر چاپ شد.
۳۵. تفریح الکروب و تکفیر الذنوب فی مناقب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب(ع)، از اسحق بن یوسف بن اسماعیل، متوفی سال ۱۱۷۳ق، کتابت ۲۵ ربیع الآخر سال ۱۱۸۳ق، به خط عبدالقادر بن محمد بن زید، در ۱۲۲ برگ ۲۲×۳۲، شماره ۲۱۸۱.
۳۶. البراهین فی مناقب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب(ع)، از ابی جعفر محمد بن سلیمان الکوفی، کتابت سه شنبه، شانزدهم شعبان سال ۱۲۹۳ق، به خط محمد بن احمد الحیمی، در ۱۷۷ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۲۱۸۹.
۳۷. مختصر شرح نهج البلاغة، از محمد بن عبدالله بن یحیی بن حمزة، کتابت شنبه، بیستم جمادی الآخر سال ۹۹۵ق، به خط علی بن احمد بن حمید، در ۱۴۲ برگ ۲۰×۲۸، شماره ۱۹۲۰.
۳۸. شرح نهج البلاغة، جلد ۱ و ۲، از یحیی بن ابراهیم جحاف، متوفی سال ۱۱۰۲ق، کتابت چهارم محرم سال ۱۲۶۴ق، به خط سعد بن علی بن احمد الحاشدی، در ۲۳۰ برگ ۲۲×۳۲، شماره ۱۹۱۰. این نسخه با نسخه اصل - که به خط مؤلف است - مقابله شده است.
۳۹. شرح نهج البلاغة، کتابت یک سال پس از مرگ مؤلف، پنجشنبه، ۲۳ رجب سال ۱۱۰۳ق، در ۳۹۰ برگ ۲۰×۳۰، شماره ۱۹۰۵.
۴۰. الواضع فی النحو، از ابی بکر محمد بن حسن زبیدی، متوفی سال ۳۷۹ق، مورخ سده پنجم قمری، به خط مغربی، در ۱۷۱ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۱۸۴۱.
۴۱. الکتاب، ج ۴ و ۵، از ابی بشر عمرو بن عثمان بن قنبر، معروف به سیبویه فارسی، متوفی سال ۱۸۰ق، کتابت رجب سال ۴۳۲ق، به خط کوفی، در ۲۵۴ برگ ۱۹×۳۴، شماره ۱۷۶۴.
۴۲. امتهات الاولاد، در فقه، از یحیی بن الحسین، متوفی سال ۲۹۸ق، کتابت چهارم رجب سال ۴۰۱ق، به خط کوفی حسن بن احمد بن محمد بن یعقوب، در دو برگ ۱۳×۱۸، مجموعه شماره ۱۸۲۵.
۴۳. شرح التحریر، در فقه، از قاضی زید بن محمد الکلازی، کتابت شنبه، ۲۶ رمضان سال ۴۸۸ق، در ۲۳۱ برگ ۱۵×۲۰، شماره ۹۷۹.
۴۴. نسخه دیگر، کتابت سده ششم قمری، در ۲۱۴ برگ ۲۰×۲۷، شماره ۹۷۰.
۴۵. نسخه دیگر، جلد ۴، کتابت دهم محرم سال ۵۴۸ق، در ۲۵۹ برگ ۲۳×۳۴، شماره ۹۶۴.
۴۶. نسخه دیگر، جلد ۸، مورخ سده پنجم قمری، در ۲۲۰

برگ ۱۹×۱۲، شماره ۹۷۸.

۴۷. نسخه دیگر، مورخ سده پنجم قمری، در ۹۵ برگ
۱۲×۲۰، شماره ۹۸۰.۴۸. الاحکام فی الحلال و الحرام، در فقه، از یحیی بن الحسین،
کتابت سده ششم قمری، در ۱۹۰ برگ ۱۷×۲۶، شماره ۱۱۷۲.
۴۹. نسخه دیگر، مورخ جمعه، بیستم ذی القعدة سال ۵۴۶ ق،
به خط حسین بن محمد بن محمد بن یوسف الملوخ، در ۱۴۱ برگ
۱۵×۲۳، شماره ۱۱۶۷.۵۰. نسخه دیگر، کتابت سده سوم قمری، به خط کوفی، در ۵۹
برگ ۱۶×۲۵، شماره ۱۱۷۰.۵۱. نسخه دیگر، کتابت سده چهارم قمری، به خط کوفی، در
۲۲۶ برگ ۲۲×۳۳، شماره ۱۱۶۶.۵۲. نسخه دیگر، کتابت سال ۵۴۶ ق، به خط حسین بن
محمد الملوخ، در ۱۵۷ برگ ۲۵×۳۲، شماره ۱۱۶۸.۵۳. نسخه دیگر، کتابت سده ششم قمری، در ۱۶۷ برگ
۱۷×۲۵، شماره ۱۱۷۳.۵۴. نسخه دیگر، کتابت سده چهارم قمری، به خط کوفی، در
۱۴۴ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۱۲۶۲.۵۵. نسخه دیگر، کتابت سده چهارم قمری، به خط کوفی مایل
به میخی، در ۲۰۶ برگ ۱۷×۲۱، شماره ۱۱۷۱.۵۶. اجوبة الامام الهادی علی اسئلة فقهية سئل عنها، کتابت سال
۴۰۱ ق، به خط کوفی حسن بن احمد بن محمد بن یعقوب، در
چهارده برگ ۱۳×۱۸، مجموعه شماره ۱۸۲۵.۵۷. مسائل الشاک و جوابها لامیر المؤمنین علی بن ابی طالب (ع)،
در کلام، از یحیی بن الحسین، متوفی سال ۲۹۸ ق، کتابت سال ۴۰۱
ق، به خط کوفی حسن بن احمد بن محمد بن یعقوب، در ۱۸ برگ
۱۲×۱۸، مجموعه شماره ۱۸۲۵.۵۸. المجموع المحيط بالتکلیف، در کلام، از عبد الجبار بن
احمد، کتابت ۲۹ شعبان سال ۵۶۳ ق، به خط حسن بن
محمد الرصاص، در ۳۳۰ برگ ۱۶×۲۶، شماره ۵۵۱.۵۹. مسائل الخلاف فی الاصول، از ابی رشید سعید بن محمد
نیشابوری، مورخ سده ششم قمری، در ۲۹۷ برگ ۱۶×۲۴،
شماره ۶۹۶.۶۰. الاکمال فی مذهب الشافعی، از سلیمان بن ابی المظفر
الجبلی، متوفی سال ۶۳۱ ق، نسخه اصل به خط مؤلف، در ۲۵۵
برگ ۱۷×۲۴، شماره ۱۲۷۳.۶۱. التحریر فی الکشف عن نصوص الائمة النحاری، از ابوطالب
یحیی بن الحسین الهارونی، متوفی سال ۴۲۴ ق، کتابت سده ششم

قمری، در ۱۴۰ برگ ۱۷×۲۲، شماره ۱۱۰۹.

۶۲. نسخه دیگر، مورخ جمعه، هشتم ذی القعدة سال ۵۴۶ ق،
در ۲۰۳ برگ، شماره ۱۱۱۳.۶۳. نسخه دیگر، مورخ سده ششم قمری، در ۲۳۵ برگ
۱۲×۱۸، شماره ۱۱۱۵.۶۴. نسخه دیگر، مورخ چهارشنبه، ۲۵ محرم سال ۵۴۰ ق، در
۲۰۹ برگ ۱۶×۲۲، شماره ۱۱۱۶.۶۵. مسائل سئل عنها القاضی جعفر بن احمد بن عبدالسلام،
کتابت جمادی الاول سال ۵۵۴ ق، در دوازده برگ ۱۳×۱۹،
مجموعه شماره ۴۹۱.۶۶. التصریف الملوکی، در صرف، از ابی علی حسن بن احمد
الفارسی، متوفی سال ۳۷۷ ق، کتابت پنجشنبه، پانزدهم ذی الحجة
سال ۵۶۴ ق، در ده برگ ۱۹×۲۲، مجموعه شماره ۱۹۰۳.۶۷. کتاب الامثال، از ابی عبیده قاسم بن سلام، متوفی سال ۲۲۴
ق، مورخ سال ۵۵۱ ق، در ۳۷ برگ ۱۳×۱۸، مجموعه شماره
۱۸۲۵. در آغاز نسخه اجازه ای به خط عبد الجبار بن محمد
المعافری به سال ۵۵۱ ق آمده است.۶۸. الاحکام السلطانية والولايات الدينية، از علی بن محمد بن
حبیب ماوردی، متوفی سال ۴۵۰ ق، مورخ پانزدهم شوال سال
۵۹۵ ق، در ۲۳۴ برگ ۱۵×۲۲، شماره ۱۲۷۷.۶۹. الکشف و البیان فی تفسیر القرآن، جلد ۳، از ابی اسحق بن
محمد بن ابراهیم الثعلبی، متوفی سال ۴۲۷ ق، کتابت جمعه، دوم
ربیع الاول سال ۷۷۳ ق، در ۱۵۷ برگ ۱۹×۲۶، شماره ۱۸۸.۷۰. متشابه القرآن، از راغب اصفهانی، متوفی سال ۵۰۲ ق،
کتابت جمادی الآخر سال ۵۵۳ ق، در ۱۶۵ برگ ۱۳×۱۰،
شماره ۲۱۶.

پس از بازدید از این کتابخانه و ذخایر بی نظیر آن، برای
شرکت در نماز جمعه که در مسجد جامع الکبیر، جنب همین
کتابخانه برگزار می شود، به اتفاق هیئت همراه و در معیت سفیر
جمهوری اسلامی ایران و تعدادی از اعضای نمایندگی کشورمان
حرکت کردیم. در طی مدت حضور هیئت ایرانی در مسجد و حتی
به هنگام عبور از خیابانهای اطراف همواره مورد احترام مردم
قرار گرفتیم. پس از پایان مراسم نماز جمعه، امام جمعه و خطیب
آن که دونفرند و نیز برخی از علما و روحانیان کهنسال حاضر
در مسجد به هیئت ایرانی خوشامد گفته و حضورمان را در
نماز جمعه منشأ خیر و برکت تلقی کردند و برای مردم
و مسئولان نظام جمهوری اسلامی ایران دعای خیر کردند.
در پایان این مراسم، در ضیافت ناهار - که از سوی وزیر

اوقاف و ارشاد یمن به افتخار هیئت ایرانی ترتیب داده شده بود - شرکت کردیم. نامبردگان ذیل نیز در آن حضور داشتند:

۱. قاضی احمد محمد الشامی، وزیر اوقاف و ارشاد یمن؛
۲. علامه شیخ احمد محمد زبارة، مفتی عام جمهوری یمن؛
۳. دکتر احمد البشاری، وزیر دولت در امور هیئت وزیران یمن؛
۴. شیخ عبدالله محمد الرقیحی، امام جمعه مسجد جامع الکبیر صنعاء؛
۵. دکتر علی احمد ابوالرجال، معاون رئیس جمهور یمن و رئیس مرکز اسناد ملی و اطلاع رسانی؛
۶. شیخ احمد عبدالله الاکوع، معاون وزیر اوقاف و ارشاد یمن؛
۷. شیخ حمود عباس المؤتید، معاون مفتی یمن؛
۸. شیخ محمد بن اسماعیل الغفرانی؛
۹. علامه محمد المنصور؛

۱۰. آقای مرتضی رحیمی سفیر جمهوری اسلامی ایران در یمن، و نیز تعدادی دیگر از روحانیان و شیوخ برجسته و نیز مدیران و مسئولان وزارتخانه های اوقاف و ارشاد و فرهنگ و جهانگردی یمن.

این جانب ضمن تشکر و قدردانی از میزبانی وزیر اوقاف و برادران یمنی، در خصوص تشکیلات کتابخانه و تاریخچه آن و نیز برنامه های آینده، همچنین تلاشهای بی وقفه حضرت آیت الله مرعشی نجفی (ره) در زمینه جمع آوری و نگهداری ذخایر اسلامی، مطالبی را یاد آور شدم. در ادامه، به این مطلب اشاره کردم که: رهبر فقید انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی - قدس سره - سه ماه قبل از رحلتشان، طی حکمی، دولت را موظف فرمودند تا نسبت به توسعه کتابخانه اقدام نماید. بحمد الله مراحل پایانی طرح توسعه در حال انجام است و هم اکنون این کتابخانه از لحاظ کتابهای نفیس خطی اسلامی، اولین کتابخانه در ایران، و سومین کتابخانه در جهان به شمار می آید، و پیوسته در حال توسعه و پیشرفت است و از کمکهای مالی دولت برخوردار است. همچنین در طرح جدید، گنجایش پنج میلیون جلد کتاب در نظر گرفته شده است. این جانب افتخار دارم که مسئولیت این مجموعه بزرگ فرهنگی را بر عهده دارم، و اعلام می کنم که نه تنها این مکان علمی و ارزشمند متعلق به ایرانیان علاقه مند به تحقیق در مسایل اسلامی است، بلکه تمامی دانشمندان و اندیشمندان و محققان اسلامی می توانند در زمینه های مختلف از این کتابخانه استفاده کنند.

این مراسم پس از سخنان این جانب به پایان رسید. آن گاه

در ساعت شانزده به اتفاق سفیر ایران و تنی چند از وزارت اوقاف یمن و نیز اعضای سفارت ایران، از نمایشگاه بین المللی کتاب در صنعاء بازدید کردیم و مقداری از کتابهای مورد نیاز مربوط به زیدیه را که در یمن چاپ شده است، برای کتابخانه خریداری کردم.

روز شنبه ۷۶/۱۰/۶ به موجب برنامه تنظیمی، ساعت نه بامداد در معیت آقای سفیر و همراهان در دفتر کار آقای قاضی احمد محمد الشامی، وزیر اوقاف یمن، حضور یافتیم. در این دیدار - که تعدادی از معاونان و مسئولان وزارت اوقاف یمن حضور داشتند - پس از انجام تعارفات معمول و خوشامدگویی وزیر اوقاف و ابراز خرسندی از حضور هیئت ایرانی، این جانب اظهار داشتیم: پیرو یادداشت تفاهم میان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران و وزارت اوقاف و ارشاد یمن در زمینه همکاری کتابخانه بزرگ آیت الله مرعشی نجفی، همان گونه که مستحضرید، بند هفتم و هشتم تفاهم نامه مذکور، به این کتابخانه مربوط است؛ یکی درخواست شما در خصوص همکاری در زمینه تنظیم و چاپ فهرست نسخه های خطی و احیای میراث اسلامی، و دیگری مساعدت در توسعه کتابخانه های بزرگ یمن و تجهیز آنها برای ترمیم کتب خطی و اسناد دستنویس و حفظ و حراست نسخ موجود از سوی کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی است. در مورد اجرای بند هفتم و هشتم آماده ایم تا کارشناسان خود را برای بررسی موضوع به یمن اعزام کنیم. نیز در زمینه همکاری در خصوص تهیه میکروفیلم و تصویر از نسخه های خطی موجود آمادگی داریم. همچنین پیرامون آموزش افراد می توانید دو نفر از افراد خودتان را به مرکز ما اعزام کنید. البته باید افرادی انتخاب شوند که در این زمینه از خود علاقه نشان دهند. ما در این کتابخانه از امکانات و تجهیزات پیشرفته و روزآمد برخورداریم و می توانیم در تمامی زمینه هایی که مربوط به کتابخانه ها و نسخه های خطی می شود، تفاهم نامه مشترک تهیه و اجرا کنیم.

وزیر اوقاف با ابراز رضایت و خرسندی بسیار اظهار داشت: در صورتی که بتوانیم با کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی همکاری داشته باشیم، بسیار خوشحال می شویم. قطعاً ما افرادی را در این خصوص معرفی خواهیم کرد تا توفیق همکاری گسترده تری داشته باشیم. آن گاه وزیر به فرزند خود - که منشی ایشان است - دستور داد تا صورت جلسه ای را تنظیم کند و پس از بررسی نهایی به امضای طرفین برسد.

این متن در آخرین روز اقامت در صنعاء، به شرح ذیل، به

طرف یمنی متعهد می شود از هرگونه کمکی جهت به ثمر رسیدن مأموریت طرف ایرانی دریغ نخواهد کرد.

۵. طرف یمنی مسرت خود را از توافقات حاصله اعلام می دارد. همچنین دو طرف آمادگی خود را برای ادامه دیدارها جهت ادامه همکاری اعلام، و در این زمینه کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی (ره) به خاطر پیامدهای خوب این گونه سفرها جهت مبادله تجربیات و گسترش روابط برادرانه آمادگی خود را جهت پذیرایی از طرف یمنی اعلام می دارد.

این توافقنامه در دو نسخه فارسی و عربی به تاریخ دوم رمضان ۱۴۱۸ برابر با ۱۹۹۷/۱۲/۳۱م در شهر صنعا تنظیم، و به امضا رسید.

جمهوری اسلام ایران

دکتر سید محمود مرعشی نجفی

عضو هیئت اشراف بر مخطوطات

ورئیس کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی

جمهوری یمن

قاضی احمد محمد الشامی

وزیر اوقاف و ارشاد یمن

سپس ضمن بیان مشروحاتی از وضعیت و موقعیت کنونی کتابخانه و ارتباط مرحوم والد با علمای زیدیه، و نیز امکاناتی که کتابخانه در اختیار دارد، همچنین تسهیلاتی که دولت در اختیار کتابخانه قرار داده، اظهار داشتیم:

ما همچنین آمادگی داریم در صورتی که آن دسته از کتابهای خطی شما که تا کنون شناسایی و فهرست نشده است، افرادی را به منظور تهیه و تدوین فهرست نسخه های خطی اعزام کنیم و پس از تنظیم، آن را به چاپ برسانیم. هم اکنون نیز چنین قراردادهایی با برخی کتابخانه های بزرگ در کشورهای مختلف، از جمله آسیای میانه داریم. کار ما در ایران یک کار بزرگ فرهنگی به منظور شناسایی ذخایر عظیم اسلامی و شناساندن آنها به ملل اسلامی به ویژه محققان است، تا چنانچه پژوهشگران بخواهند در مسایل اسلامی تحقیق کنند، از این ذخایر و گنجینه های ارزشمند بهره گیرند. ما نیک می دانیم که اکثر اندیشمندان و محققان از بسیاری از منابع عظیم اسلامی آگاهی ندارند و از وجود بسیاری از ذخایر بی اطلاع هستند. به ویژه آن که بسیاری از این ذخایر در دست مردم و کتابخانه های شخصی است و اطلاع دقیقی از آنها در دست نیست. این جانب از وزیر اوقاف یمن دعوت کردم تا جهت اطلاع از امکانات

فارسی و عربی تنظیم شد^۱ و به امضای وزیر اوقاف یمن و این جانب رسید:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين

در راستای روابط صمیمی، صادقانه و برادرانه میان دو ملت و دولت جمهوری اسلامی ایران و جمهوری یمن و برای به اجرا گذاشتن بند هفتم و هشتم از یادداشت تفاهم به امضا رسیده میان وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جمهوری اسلامی ایران و وزارت اوقاف و ارشاد یمن به تاریخ ۲۵ شوال ۱۴۱۷ق، دکتر سید محمود مرعشی رئیس کتابخانه بزرگ آیت الله مرعشی نجفی (ره) بنا به دعوت کریمانه وزارت اوقاف و ارشاد یمن به صنعا از تاریخ ۱۹۹۷/۱۲/۲۴ لغایت ۱۹۹۷/۱۲/۳۱م برابر با ۲۴ شعبان ۱۴۱۸ لغایت دوم رمضان ۱۴۱۸ق سفر کرده و با عالی جنابان: قاضی احمد محمد الشامی وزیر اوقاف و ارشاد و استاد عبدالملک منصور وزیر فرهنگ و جهانگردی دیدار و از کتابخانه های غربیه و شرقیه جامع الکبیر و مرکز اسناد و مخطوطات دیدن و با مسئولین یمنی جهت همکاری در زمینه مخطوطات گفت و گو و دو طرف در موارد ذیل به توافق رسیده اند:

۱. در اجرای مفاد بند هفتم از یادداشت تفاهم مذکور، طرف ایرانی آمادگی خود را جهت به چاپ رساندن فهرست مخطوطات کتابخانه غربیه جامع الکبیر اعلام و در مقابل، طرف یمنی متعهد می شود که هرچه سریعتر فهرست آماده چاپ را تحویل دهد.

۲. در اجرای مفاد بند هشتم یادداشت تفاهم، در زمینه عکسبرداری، طرف ایرانی آمادگی خود را برای عزم تیم فنی ایران به جمهوری یمن اعلام، در مقابل طرف یمنی آمادگی خود را برای پذیرایی و استقبال از آن هیئت و قول همه نوع کمک جهت به نتیجه رسیدن مأموریت تیم ایرانی در عکسبرداری از نسخه های موجود در کتابخانه های عمومی و خصوصی اعلام می دارد.

۳. طبق درخواست طرف یمنی، طرف ایرانی آمادگی خود را جهت آموزش دو یا سه نفر از متخصصان مرمت نسخه های خطی یمن که شرایط لازم را دارا باشند (بازینه جمهوری اسلامی ایران) اعلام می دارد. بالطبع طرف یمنی می بایست نام واجدین شرایط را تا پایان ماه مبارک رمضان به طرف ایرانی اعلام کند.

۴. طرف ایرانی آمادگی خود را جهت ارسال فرد یا گروهی جهت فهرستنویسی نسخه های موجود در کتابخانه های عمومی و یا خصوصی که تا کنون فهرست نشده اند، اعلام و در مقابل

کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله مرعشی نجفی (ره) و نیز حوزه علمیّه قم و مراکز فرهنگی جمهوری اسلامی، به ایران سفر کند. و مقرر گردید در آینده این دعوت از سوی مسئولان ذی ربط رسماً به ایشان ابلاغ گردد. ایشان ضمن ابراز تشکر و قبول دعوت، اظهار امیدواری کرد که همکاری گسترده‌ای در این زمینه داشته باشند، زیرا این گونه همکاریها قدمی خیر در جهت منافع اسلام و مسلمین است. همچنین ایشان مقرر داشت تا روزنامه‌های معتبر یمن مصاحبه‌ای را با این جانب ترتیب دهند تا مردم و علاقه‌مندان، از وضعیت این کتابخانه عظیم باخبر شوند. آن گاه آقای وزیر یک دوره چهارجلدی از فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه جامع الکبیر یا المكتبة الشرقية را به این جانب هدیه کرد و متقابلاً این جانب نیز تعدادی از انتشارات کتابخانه، از جمله کتاب المسلسلات فی الاجازات را - در دو جلد که در برگیرنده اجازات کتبی علمای امامیه و زیدیه و اهل سنت به مرحوم والد (ره) است - به رسم یادبود به ایشان هدیه کردم که فوق العاده مورد توجه قرار گرفت. در پایان این دیدار، در روز ۶/۱۰/۷۶ به اتفاق همراهان، طبق برنامه تنظیمی، به دیدار آقای دکتر احمد ابوالرجال معاون رئیس جمهور و مدیر مرکز اسناد ملی و اطلاع رسانی یمن رفتیم. در این ملاقات - که تنی چند از کارشناسان آن مرکز حضور داشتند - آقای ابوالرجال ضمن خوشامدگویی، در مورد همکاری طرفین در زمینه مخطوطات و ترمیم اسناد و آموزش افراد ابراز خوشوقتی کرد و ضمن شرح مبسوطی در خصوص اسناد موجود در یمن و امکانات لازم جهت نگهداری آنها، اشاره کرد که در آینده قرار است با کمک سازمان علمی - فرهنگی یونسکو، مرکز اسناد پیشرفته‌ای تأسیس شود. آن گاه ماکت این مرکز را نشان داد و توضیحاتی نیز ارائه کرد. آقای ابوالرجال آغاز به کار ساختمان جدید را سال ۱۹۹۸م اعلام کرد و توضیح داد که ما اسناد سالهای ۱۲۰۰ ق به بعد را جمع آوری کرده ایم و اظهار داشت طول این اسناد از سه کیلومتر تجاوز خواهد کرد.

این جانب با ابراز خرسندی از احداث چنین مرکزی برای نگهداری این اسناد تاریخی، اعلام آمادگی برای همکاری در تمام زمینه‌ها، اعم از میکروفیلم و تهیته و انتشار فهرستهای نسخه‌های خطی و آموزش نیرو برای حفظ و نگهداری آنها، یادآور شدم: این گنجینه‌ها متعلق به اسلام و مسلمین است و باید در حفظ و نگهداری آنها کوشا باشیم. آن گاه این جانب در خصوص تشکیل کنگره بین‌المللی که در زمینه پیشگیری از فرسایش آثار فرهنگی به ویژه اسناد و کتب خطی که با

همکاری کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی و سازمان یونسکو و تعدادی دیگر از سازمانها در سال آینده در تهران برگزار می‌شود، مطالبی بیان داشتم. در پایان این نشست، به اتفاق آقای ابوالرجال و همراهان، از بخشهای مختلف این مرکز، از جمله بایگانی اسناد مهم، میکروفیلم و ترمیم بازدید به عمل آمد و ایشان توضیحات لازم را ارائه دادند.

پس از این بازدید، به اتفاق مدیر کل مساجد صنعا و آقای هاشم عبدالله السیانی، مشاور وزیر اوقاف، عازم بازدید از کتابخانه المكتبة الغربية شدیم. این جانب تعدادی از نسخه‌های نفیس را - که از فهرست نسخه‌های خطی آنها انتخاب کرده بودم - از نزدیک ملاحظه کردم و از آنها یادداشت برداشتم. این کتابخانه که در قسمت غربی جامع الکبیر قرار دارد و زیر نظر هیئت باستانشناسی، موزه‌ها و مخطوطات یمن اداره می‌شود، وابسته به وزارت فرهنگ و جهانگردی است. این کتابخانه با داشتن پوستنوشته‌های بسیار قدیمی که برخی از آنها به قبل از اسلام بازمی‌گردد، از جمله زبانهای عبری، امهری یا حبشی، و نسخه‌هایی بر روی چوب، مورد توجه جهانیان است. تا کنون تنها یک جلد از نسخه‌های خطی موجود این کتابخانه به تعداد ۱۹۷۸ مجلد در حجم هزار صفحه در اسکندریه مصر به سال ۱۳۹۸ ق چاپ شده و تنظیم آن را احمد محمد عیسوی و محمد سعید الملیح بر عهده داشته‌اند. یک نسخه از این فهرست را آقای زید صالح الفقیه، مدیر کل دارالکتب صنعا به این جانب هدیه کردند. هم‌اکنون تعداد نسخه‌های خطی موجود آن بالغ بر چهار هزار مجلد، در یازده هزار عنوان است که فهرست جدیدی از آنها در ده جلد در حال تهیته است. در ملاقاتی که با وزیر فرهنگ یمن داشتیم، مقرر شد این فهرست را، پس از پایان یافتن آن، در اختیار ما قرار دهند تا آن را به چاپ برسانیم. در این کتابخانه کتابها شامل این موضوعات است:

۱. علوم قرآن، ۳۱۳ جلد؛
۲. عروض و قوافی، ۳۱ جلد؛
۳. حدیث، ۷۱۹ جلد؛
۴. ادبیات، ۳۶۶ جلد؛
۵. سیره نبویه، ۱۶۹ جلد؛
۶. جغرافیا، تاریخ و تراجم، ۵۶۱ جلد؛
۷. کلام، ۷۷۸ جلد؛
۸. مجموعه‌ها، ۴۶۵ جلد؛
۹. فقه و اصول، ۱۴۳۱ جلد؛
۱۰. فرایض و موارد، ۱۹۴ جلد؛

۱۱. تصوف، ۳۵۳ جلد؛

۱۲. متفرقات، شامل معارف عمومی، کشاورزی، دامپزشکی، علوم نظامی، جامعه‌شناسی، پزشکی، ریاضیات، چهارصد جلد. در این کتابخانه، همچون کتابخانه المکتبة الشریعة، نسخه‌های بسیار نفیسی در موضوعات مختلف وجود دارد که چند نسخه آن بدین قرار است:

۱. مناقب امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)، از ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل، کتابت محرم سال ۱۰۵۲ ق، به خط حسین بن سلیمان مرغم، در ۱۸۲ برگ ۲۰×۳۰، شماره ۲۳ سیره.
۲. التهذیب فی التفسیر، جلد ۶، از حاکم جُشمی، مورخ شنبه، دوم رمضان سال ۶۴۹ ق، در ۱۷۸ برگ ۱۸×۲۱، شماره ۹۸ تفسیر.
۳. التهذیب، جلد ۲، کتابت پنجشنبه، ۲۹ صفر سال ۶۴۵ ق، در ۱۶۴ برگ ۱۵×۲۴، شماره ۱۰۰ تفسیر.

۴. التیسیر فی التفسیر، جلد ۴، از اسماعیل بن احمد نیشابوری، مورخ ۲۵ ربیع الآخر سال ۶۵۳ ق، در ۴۲۵ برگ ۱۷×۲۴، شماره ۱۰۱ تفسیر.

۵. العهد الأكید فی تفسیر القرآن المجید، از ابوالفتح بن حسین الدیلمی، متوفی سال ۴۴۴ ق، کتابت جمعه، شانزدهم ذی الحجة سال ۷۳۶ ق، در ۱۸۲ برگ ۱۷×۲۴، شماره ۵۹ تفسیر.

۶. المصایب الساطعة الانوار المجموعة من تفسیر الائمة الاطهار (ع)، جلد ۱ و ۲، از عبدالله بن احمد بن ابراهیم بن علی بن محمد الشرفی، جلد اول آن، مورخ هفده شوال ۱۲۴۴ ق، جلد دوم آن، مورخ هیجدهم رمضان سال ۱۰۹۰ ق، هر یک در ۳۳۴ برگ ۲۲×۳۳ و ۲۱×۳۰، شماره ۸۸ و ۸۹ تفسیر.

۷. النشر لفوائد سورة العصر، از محمد بن علی شوکانی، متوفی سال ۱۲۵۰ ق، نسخه اصل به خط مؤلف، کتابت شانزدهم شوال سال ۱۲۳۷ ق، در شانزده برگ ۱۶×۲۳، مجموعه شماره ۱.

۸. الاجازات فی سند الروایات، از عبدالله بن علی بن علی لطف الله القاسم الغائبی، در ۵۶ برگ ۱۷×۲۴، شماره ۷۰ حدیث.

۹. صحیفة امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (ع)، به روایت حضرت علی بن موسی الرضا (ع)، به خط احمد بن محمد بن حسین بشاری، در سیزده برگ ۱۵×۲۱، برگ ۹۰ تا ۱۰۷، شماره ۴۵ تصوف.

۱۰. صحیفة علی بن موسی بن جعفر (ع)، به روایت عبدالکریم بن عبدالله ابوطالب، مورخ ۱۳۲۹ ق، در سیزده برگ ۱۷×۲۱، شماره ۱۰۶ حدیث.

۱۱. منهاج المعالی و الرضا شرح مسند الامام علی بن موسی الرضا، مشهور به صحیفة، از احمد بن احمد بن محمد بن حسین السیاعی، مورخ رجب سال ۱۳۷۲ ق، نسخه اصل به خط مؤلف، در ۱۸۴

برگ ۱۸×۲۴، شماره ۱۳۶ حدیث.

۱۲. تفریح الکروب و تکفیر الذنوب فی الاخبار و الآثار عن الصحابة و التابعین فی فضائل اهل البيت (ع) و شیعتهم مضموما، از اسحاق بن یوسف بن اسماعیل، متوفی ۱۱۷۳ ق، کتابت ۲۲ جمادی الاول سال ۱۲۰۴ ق، در ۲۹۸ برگ ۱۷×۲۳، شماره ۶ سیره.

۱۳. الفصول السبعة و العشرين فی فضائل امیرالمؤمنین و امام المتقین علی بن ابی طالب (ع)، از ضیاء الدین الموفق بن احمد المکی الخوارزمی، کتابت صفر سال ۱۱۸۰ ق، در ۲۴۲ برگ ۱۱×۲۱، شماره ۲۲ سیره.

۱۴. قواعد عقائد آل محمد، از محمد بن حسن دیلمی، مورخ چهارم شوال سال ۷۰۷ ق، در ۱۷۰ برگ ۱۸×۲۶، شماره ۱۳۲ کلام.

۱۵. مصباح الشریعة الغراء الجامع لمحاسن علوم آل البتول الزهراء (ع)، از علی بن سلیمان بن علی بن احمد الداوری النجرائی، مورخ یکشنبه، اول ذی القعدة سال ۸۳۸ ق، در ۱۷۲ برگ ۱۹×۲۶، شماره ۲۱۹ فقه.

۱۶. باقوة الغیابة الجامعة لمعانی الخلاصة الناقعة، از محمد بن یحیی بن احمد خش، مورخ سال ۷۴۹ ق، در ۱۶۶ برگ ۱۸×۲۵، شماره ۱۶۳ کلام.

پس از بازدید از المکتبة الغریبة، از دارالمخطوطات - که در قسمت فوقانی المکتبة الغریبة قرار دارد - بازدید کردیم. این مرکز در سال ۱۴۰۰ ق / ۱۹۸۰ م - با هزینه‌ای بالغ بر پنج میلیون ریال یمنی در قسمت جنوبی جامع الکبیر - بنیاد گردیده است و دارای دو هزار نسخه خطی و نیز دوازده هزار ورق از قرآن، به خط کوفی است و اکثراً بر روی پوست‌اند و نیز هشتصد قرآن کوفی متفرقه با خطوط حجازی و ... که کامل نیستند. طبق اظهار مسئول این مرکز، این اوراق و نیز تعدادی از قرآن‌ها مربوط به سده‌های اول تا پنجم قمری، و از کوچکترین قطع (۸×۱۰ سانتیمتر) تا اندازه سلطانی را شامل می‌شود و تعداد آنها بالغ بر هفتصد جلد بوده است. در سال ۱۹۷۳ م که آلمانها برای تعمیر سقف مسجد جامع الکبیر مشغول به کار بودند، سقف آن فرو ریخت و کتابها به زمین ریختند و سپس جمع‌آوری و در این مرکز قرار داده شدند. بر خلاف المکتبة الشریعة و المکتبة الغریبة - که فاقد تجهیزات مرمت کتب خطی‌اند - دارای تجهیزات مرمت، میکروفیلم، قرنطینه و صحافی است. همچنین تعداد سه هزار میکروفیلم از نسخه‌های خطی در این مرکز وجود دارد که ۸۰٪ آن مربوط به نسخه‌های همین مرکز و ۲۰٪ مربوط به نسخه‌های خطی دیگری است که نزد افراد موجود است.

چند نسخه بسیار نفیس را این جانب در این مرکز، به شرح

سپس وزیر فرهنگ اظهار داشت: ما بسیار خرسند خواهیم شد که همکاری داشته باشیم. وی گفت مادر بازرسی از خانه یک عراقی مقیم صنعا - که در یک شرکت یمنی مشغول به کار بود - ۲۷۰۰ نسخه خطی کشف کردیم. بعد از بررسیهای لازم مشخص گردید که این فرد نسخه‌های خطی را برای خارجیها خریداری می‌کند. این جانب اظهار داشتم: این مسئله منحصر به یمن نیست؛ من در سفری که به یکی از کشورهای آسیای میانه داشتم، به همین مسئله واقف شدم که عوامل خارجی این نسخه‌ها را خریداری کرده و به خارج می‌برند. به هر حال، ما نگران آن هستیم که این ذخایر عظیم اسلامی تلف شوند. بزرگان و مسئولان ما هم همین توجه را دارند که باید در حفظ و نگهداری این میراث فرهنگی در هر نقطه از جهان کوشش به عمل آید. در پایان سخنانم از فرصتی که برای دیدارمان با آقای وزیر فراهم کرده بودند، تشکر کردم.

صبح روز دوشنبه ۷۶/۱۰/۸ طبق برنامه تنظیمی، به اتفاق آقای سفیر و همراهان به ملاقات آقای عبدالملک منصور، وزیر فرهنگ و جهانگردی یمن رفتیم. ایشان ضمن استقبال گرم و خوشامدگویی و خوشنودی از حضور هیئت ایرانی اظهار داشت: در واقع به وطن خودتان خوش آمدید. آن‌گاه مطالبی در خصوص وضعیت و امکانات کشورش در زمینه حفظ و نگهداری و ترمیم کتابهای خطی بیان داشت و گفت: طبق اظهار نظر کارشناسان آلمانی - که در این زمینه‌ها با ما همکاری دارند - در حدود دو میلیون جلد کتاب خطی در کتابخانه‌های عمومی و خصوصی یمن وجود دارد؛ این مقوله صحیح باشد یا نباشد، گویای این مطلب است که یمن دارای حجم وسیعی از کتب خطی است، و علی‌رغم ارزش بسیار بالای این مخطوطات، متأسفانه به طرز نامناسب و نامطلوبی نگهداری می‌شوند که احتمال از بین رفتن این آثار وجود دارد.

ما تعدادی از افراد خودمان را به وسیله آلمانیها آموزش دادیم، ولی این افراد پس از آموزش و تخصص به دلیل این‌که نتوانستیم به آنها حقوق مکفی بدهیم، از دست ما رفتند و جذب کشورهای دیگر شدند.

سپس این جانب ضمن شرح مفصلی در خصوص کتابخانه والد گرمی و تاریخچه مشقتهای معظم له در جهت اهتمام به حفظ و حراست کتب خطی اسلامی و نگهداری آنها و همچنین تعداد مخطوطات موجود در این کتابخانه که تا کنون بالغ بر پنجاه هزار عنوان است، و نیز روابط حسنه‌ای که ایشان با علما و بزرگان یمن از دهها سال قبل داشتند و منجر به

در ضیافت ناهار اینجانب، از چپ به راست: وزیر فرهنگ و جهانگردی یمن: آقای مرتضی رحیمی سفیر جمهوری اسلامی ایران در صنعا؛ وزیر اوقاف و ارشاد یمن: مفتی عام یمن؛ اینجانب و وزیر دولت در امور هیئت وزیران.

آن‌گاه ایشان اشاره کرد: ما با شما در این مورد یک یادداشت تفاهم داریم که حالا یاد چهارچوب آن و یا به صورت جداگانه می‌توان به آن عمل کرد، چرا که هدف اصلی همکاری میان ماست. فهرستی را هم که اشاره کردید، در اختیارتان قرار خواهیم داد. ان شاء الله ترتیبی به وجود آید تا یک کمیته مشترک تشکیل دهیم. هدف، شناسایی و انتشار این ذخایر است. این جانب ضمن اعلام آمادگی برای تشکیل این کمیته، اظهار تأسف کردم که چرا دیر به برادران یمنی رسیدیم. سپس از ایشان دعوت کردم تا

اخذ اجازه روایت از آنان شده بود، یاد آور شدم: هدف ما در واقع حفظ و حراست از میراث علمی مکتوب اسلامی است، و نهایتاً، شناساندن این گنجینه‌ها به علاقه‌مندان و پژوهشگران جهان اسلام است. آن‌گاه ادامه دادم: در حال حاضر در تدارک تهیته و تدوین یک دائرةالمعارف تخصصی هستیم که دربرگیرنده تاریخچه کتابخانه‌های اسلامی در جهان است. سپس از وزیر خواستم تا در جهت همکاری با وزیر اوقاف در خصوص کتابخانه همگام شوند.

انجام نشد. تنها توانستم فهرست تعدادی از نسخه های خطی نفیس را که در کتابخانه ها، به ویژه المكتبة الشریعة، دیده بودم تنظیم کنم و ان شاء الله در آینده برای چاپ آماده سازم.

همراه سفیر و همه اعضای سفارت جمهوری اسلامی ایران در صنعا، در محل سفارت

سرانجام روز چهارشنبه با بدرقه تنی چند از مسئولان یمن و نیز سفیر جمهوری اسلامی ایران در فرودگاه صنعا، از طریق دوی عازم تهران شدیم. در توقف چند ساعته در دوی، مورد استقبال و پذیرایی گرم کارکنان کنسولگری ایران قرار گرفتیم و سرانجام به تهران بازگشتیم.

در حاشیه برنامه های رسمی و ملاقات با مسئولان یمن، این جانب با تنی چند از نویسندگان و کتابشناسان و محققان ملاقاتهایی داشتم. در این ملاقاتها دوتن از آنان کار بسیار بزرگ و ارزشمندی در خصوص نسخه های خطی موجود در کتابخانه های خصوصی یمن انجام داده بودند که پس از مذاکره، تصاویر تعدادی از فهرست آنان را در اختیار این جانب گذاشتند تا به یاری خداوند در آینده با همکاری آنان چاپ شود. عنوان یکی از این مجموعه ها چنین است: التراث الاسلامی فی المكتبات الخاصة بالیمن، در چهار مجلد. در کتابخانه های خصوصی یمن نسخه های بسیار نفیسی وجود دارد؛ از جمله چندین جلد از تفسیر التهذیب، از حاکم چشمی، محسن بن کرامه؛ ۱. جلد ۲، مورخ سال ۸۰۶ ق؛ ۲. جلد ۲، مورخ سده ششم قمری؛ ۳. جلد ۳، مورخ ۶۷۳ ق؛ ۴. جلد ۸، مورخ ۶۸۵؛ ۵. جلد ۹، مورخ ۶۸۵؛ ۶. عقود العقیان فی النسخ و المنسوخ من القرآن، از محمد بن المطهر، مورخ ۷۳۷ ق، دارای اجازه ای به خط فرزند مؤلف، مورخ سال ۷۲۷ ق.

جهت آشنایی با کتابخانه و امکانات آن و نیز طرح های آینده به ایران سفر کند. ایشان اظهار داشت: من تا کنون ایران را ندیده ام و آمادگی دارم تا به ایران بیایم. در پایان این دیدار چند جلد کتاب از انتشارات کتابخانه به ایشان هدیه کردم.

بعد از ظهر، طبق برنامه، به دیدار علامه شیخ احمد محمد زبارة مفتی عام ۹۵ ساله یمن رفتیم. در این دیدار آقای مفتی خاطرات خود و مرحوم پدرش را که با مرحوم والد (ره) داشته اند و نیز اجازاتی که علمای زیدیه به مرحوم والد داده اند یاد آور شد. پس از مذاکره در خصوص کتاب و آثار علمای اسلام، آقای مفتی به پاس خدمات مرحوم والد (ره) یک اجازه روایت برای نقل احادیث زیدی به این جانب اهدا کرد که تصویر آن ذیلاً آمده است.

روز سه شنبه ۷۶/۱۰/۹ با آغاز ماه مبارک رمضان در یمن، ادارات به حالت نیمه تعطیل در آمد و در حقیقت کار رسمی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

REPUBLIC OF YEMEN
CASUSTRY HOUSE
THE GRAND MOFTI

الجمهوریة الیمنیة
دار الفیاض
المفتی العام

تاریخ: _____

شرفاً بزیا ره مولانا الامام محمد محمود بن شهاب الدین
الحجینی المرعشی للیمن و شرفتی بالزبارة (السنیة) بم الاشبئی
۲۹ شعبان ۱۴۱۸ هـ مؤخرتہ صلامه کبریٰ مدکرا الی
العظیم و اسلافه و ائمته المذهب المحقرت
دسین ان شرفت بزبارة والد فی سببته و اهدان سن کتبته در راه
الایمنه و آلا شرفت بلا جازه لاجناب العبد محمد بن شهاب الدین
برصم مروان و سحواقی بانزاده اربابا جاره مرسانا سخنا و صیغ
الکتب منها ما ضمنه (انحاء الالاف) نسخ الاسلام الشوکوان
والاخ العبد محمد اجل صلام عرفته و فدا هوان کسب کثیره مرکبته الی
و عبقره احسنه الیبه و جزاه جبرل و ستواصی بالدرما
المرانم الجمهوریة الیمنیة
تقریراً

اجازة امام یحیی به اینجانب

و بسیاری دیگر که گزارش تمامی نسخه‌های نفیس آن در این مختصر میسر نیست.

به هنگام ملاقات با مفتی عام یمن، علامه شیخ احمد محمد زبارة در منزل ایشان

مؤسس و بنیانگذار کتابخانه و نیز متولی آن - می‌نویسد: کشور یمن پذیرای یکی از کارشناسان مهم مخطوطات بوده است. در قسمتی از این مصاحبه، به این عناوین برمی‌خوریم:

پدر بزرگوارم پانزده اجازه روایت از علمای یمن دارد؛ پدر بزرگوارم وصیت کرده است که زیر پای محققان علوم آل محمد (ص) دفن شود؛

همچنین با تیر درشت و به نقل از تولیت کتابخانه نوشته است: هنگامی که این همه مخطوطات را در یمن یافتیم، احساس کردم که بسیار دیر به این دیار آمدم.

انعکاس سفر هیئت ایرانی در رسانه‌های یمن

روزنامه‌ها و هفته‌نامه‌های مهم یمن، اخبار سفر متولی کتابخانه را منعکس ساختند و تعدادی از آنها با ایشان مصاحبه کردند که خلاصه‌ای از آنها را می‌آوریم:

هفته‌نامه البلاغ در تاریخ ۷۶/۱۰/۲۶ با تیتیر درشت نوشته است: ایران مرمت و فهرست‌نویسی نسخه‌های خطی یمن را به عهده گرفته است. این هفته‌نامه در ادامه می‌نویسد: دکتر مرعشی، متخصصان کتابخانه بزرگ آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی را در قسمتهای فهرست‌نویسی خطی و میکروفیلم به یمن اعزام خواهد کرد.

روزنامه الثورة در تاریخ ۷۶/۱۰/۹ از زبان وزیر فرهنگ و جهانگردی یمن آقای عبدالملک منصور می‌نویسد: ما خواهان تحکیم روابط میان دارالمخطوطات یمن و کتابخانه آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی که یکی از بزرگترین کتابخانه‌های جهان است، هستیم.

همین روزنامه در تاریخ ۷۶/۱۰/۷ آورده است که این توافقنامه حاصل یادداشت منعقد شده بین دو کشور در گفت و گوی اوایل سال جاری در تهران است.

هفته‌نامه الامة در شماره ۳۷ در مقدمه گفت و گوی مشروح خود که با تولیت کتابخانه انجام داده - ضمن چاپ تصویر مبارک

الدكتور / محمود مرعشى يتحدث لادامة :

لوالدي خمسة عشر إجازة من علماء اليمن

أن تكون على ارتباط أوثق بهذا البلد نستفيد من هذا الحكم الهائل من العلوم .
 ○ ماذا من طيبة زيارتكم لبلد ولقائكم التي اجريتموها وزيارات التي قمت بها أثناء تواجدهم منا ؟ وماهي نتائج للباحثات التي توصلتم إليها ؟
 ● نحن بحمد الله عندها وصلنا الى هذا البلد استقبلنا استقبالاً جيداً ولقد جلسنا مع المسؤولين وناقشنا معهم القضايا المشتركة على الصعيد الثقافي . وكان لنا لقاء مع محالي العلامة احمد الشامي وزير الأوقاف وتباحثنا معه حول الإرتباط مع هذه الوزارة والعمل مع الوزارة والإقسام المختلفة وخاصة في جانب المخطوطات حيث اتفقتنا ان ياتي دارسون من الجمهورية اليمنية ليتعلموا عندها في ورشات العمل في مكتبتنا وايضاً يسألون خبراء من الجمهورية الإسلامية الإيرانية الي اليمن للدراسة وللتحقيق حول المخطوطات وايضاً هناك إتفاقيات إن شاء الله بان تتعلم في المستقبل .
 وفي مقابلةنا مع الأستاذ عبدالمالك منصور وزير الثقافة والسياحة اتفقتنا على إقامة تعاون فيما بيننا لحفظ وصيانة وترميم هذا الحكم الهائل من التراث الإسلامي وإن شاء الله سوف اعود في الشهر القادم في سياق التعاون حول التراث والحرص على عدم تبخره وهدره واتعداه لان هناك آباء خبيثة تريد ان تعمد هذا التراث الإسلامي وتأخذ من ابدى المسلمين فيجب المحافظة عليه وصيانته بالإقامة عليه وجمعه وفهرسته والفرق المعمولة لحفظ الكتب لتكون للأجيال القادمة ليستفيد منها العالم الإسلامي ككل . وكانت لي مقابلات مع كثير من العلماء منهم العلامة المصفي ولقد كانت له علاقات مع المرجوم الذي ويجب ان يتبادل العلماء الزيارة فيما بينهم وجميع الذين رزقهم وجهت لهم الدعوة لزيارتنا ومستواصل فيما بيننا وسنكون على تواصل مستمر لخبر الشيعيين ولخبر العلماء .
 ومن جملة أنشطة مكتبة المرعشي في قم طبعنا كتاب

إيران تصبى ترميم المخطوطات في اليمن وصيانتها ونهرتها
 أدى الوفد الإيراني استعداد بلاده لتبني ترميم المخطوطات في بلادنا وصيانتها وحمايتها وهو يتبعها من خلال إرسال خبراء في هذا المجال والخبراء في مجال ترميم وصيانة المخطوطات التابع لوزارة الأوقاف الإيرانية كان ذلك في لقاء الوفد الذي يزور اليمن برئاسة / محمود مرعشى مع معالي / أحمد محمد الشامي وزير الأوقاف والأرشاد الإيراني في صنعاء

○ اريد ان تعلموا نبذة مختصرة عن شخصكم طيبة العمل الذي تقومون به الآن وعن الدعم العلام والمؤسسات التي تدعمون بها الدين المرعشي ؟
 ● بسم الله الرحمن الرحيم أنا السيد محمود مرعشي ابن المرجوم آية الله السيد شهاب الدين الحسيني المرعشي النجفي الذي توفي قبل سبع سنوات ونصف ودفن حسب وصيته في مكتبته الخاصة التي أصبحت الآن مكتبة عامة لاستفادة الأمة . المرجوم آية الله المرعشي كان من المراجع الكبار الشيعة وكان له مقلدون في جميع المحافظات الإيرانية وحتى خارج إيران والنول الأخرى .
 وكان والدنا آية الله المرعشي أحد العلماء الذين كانوا في أثناء ثورة الإمام الخميني من المراجع الكبار الذين كانوا ممن يصرون الطوازي والبيانات التي يؤمنون بها الإمام الخميني . وكانوا من المناهضين للنشأه ومن الداعمين لشورة الإمام الخميني . وهو من الفئة من العلماء العظام في قم الذين كانوا يصرون البيانات وعندما كانت تصدر هذه البيانات كان الناس يبيعونها وكانوا يناهضون الشائخ وكانوا يمشون نهج الإمام الخميني في مناهضة الشائخ .

المرعشي النجفي في سطور :-
 ● ولد في النجف الأشرف سنة ١٢٦٥ هـ . يتصل نسبه الشريف بالإمام زين العابدين علي بن الحسين بن علي بن أبي طالب عليه السلام .
 ● تلقى دروسه في النجف الأشرف على فطاحل العلم والفن مثل الآية العظمى الشيخ ضياء الدين العراقي وفي طهران وقم أمثال المؤسس للحوزة العلمية آية العظمى الشيخ عبدالكريم الحائري .
 ● بعد من المدرسين العظام في حوزة قم الكبرى .
 ● طبع أول رسالة علمية له سنة ١٢٧٠ هـ .
 ● اشتهر بالورع والزمه والتقوى والكرم حتى أصبح يضرب به المثل .
 ● أسس العديد من المشاريع الاجتماعية والثقافية .
 ● أعطى مكتبته العامة في قم .
 ● توفي ليلة الخميس سنة ١٤١١ هـ عن عمر يناهز الـ ٩٦ عاماً .
 ● دفن بجوار مكتبته العامة .

بجث أوجه التعاون اليمني المخطوطات الأيراني في مجال
 صنعاء / سماء / التقى الأخ / عبدالمالك منصور وزير الأوقاف والأرشاد امس بالوفد الإيراني برئاسة الدكتور / محمود مرعشى مدير مكتبته آية الله مرعشى السفير مرتضى رحيمى سفير جمهورية إيران الإسلامية الشقيقة بصنعاء حيث تناول اللقاء بحث أوجه التعاون بين البلدين في مجال الأوقاف والأرشاد وفقاً لمذكرة التعاون الموقعة بين البلدين في طهران وفي اللقاء أبدى مدير المكتبة استعداده لتبني ترميم

تم الاتفاق على تشكيل لجنة مشتركة للحفاظ على المخطوطات وترميم الأثار
 تم الاتفاق على تشكيل لجنة مشتركة للحفاظ على المخطوطات وترميم الأثار الإيرانية في طهران وفي اللقاء أبدى مدير المكتبة استعداده لتبني ترميم

بحث التعاون اليمني المخطوطات
 ● التقى الأخ احمد محمد الشامي وزير الأوقاف والأرشاد امس بالوفد الإيراني برئاسة الدكتور / محمود مرعشى مدير مكتبته آية الله مرعشى والسفير مرتضى رحيمى سفير جمهورية إيران الإسلامية الشقيقة بصنعاء حيث تناول اللقاء بحث أوجه التعاون بين البلدين في مجال الأوقاف والأرشاد وفقاً لمذكرة التعاون الموقعة بين البلدين في طهران وفي اللقاء أبدى مدير المكتبة استعداده لتبني ترميم